

УДК: 351.82:338.439.02

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОМУ МОВЛЕННІ

студентка, Кізіцька А. В.

e-mail: alienkiz25@ukr.net

Керівник: доктор педагогічних наук, доцент, Долинський Є. В.

Хмельницький Національний Університет, Україна, Хмельницький

У статті розглядається специфіка перекладу юридичної термінології в офіційно-діловому мовленні. Різноманіття і неоднозначність юридичної термінології ставить перед установами вищої освіти складну і комплексну задачу по серйозній мовній підготовці юристів, а також формуванню у них великих глибоких знань в області як вітчизняного, так і зарубіжного права.

Ключові слова: право, переклад, транслітерація, транскрипція, описовий переклад, калька.

студентка, Кизицька А. В., Особенности перевода юридической терминологии в официально-деловой речи / Хмельницкий Национальный Университет, Украина, Хмельницкий

В статье рассматривается специфика перевода юридической терминологии в официально-деловой речи. Многообразие и неоднозначность юридической терминологии ставит перед учреждениями высшего образования сложную и комплексную задачу по серьезной языковой подготовке юристов, а также формированию у них больших глубоких знаний в области как отечественного, так и зарубежного права.

Ключевые слова: право, перевод, транслитерация, транскрипция, описательный перевод, калька.

A. Kizitska Features of translation of legal terminology in official business speech / Khmelnytsky National University, Ukraine, Khmelnytsky

The article considers the specifics of the translation of legal terminology in official business speech. The diversity and ambiguity of legal terminology poses to higher education institutions a complex and complex task of serious language training of lawyers, as well as the formation of their in-depth knowledge in the field of both domestic and foreign law.

Key words: law, translation, transliteration, transcription, descriptive translation, a calque (loan translation).

Вступ. На сьогоднішній день економічний і політичний розвиток суспільства стає все більш інтенсивним. Розвиваються міжнародні економічні зв'язки, з'являються нові технології, розширюються галузі їхнього використання. В умовах швидко зростаючої глобалізації збільшується інтенсивність міжнародних контактів, основною метою яких є обмін знаннями, досвідом, а також співпраця. Як наслідок виділився функціональний стиль ділової документації та ділового мовлення. Спрямування офіційно-ділового мовлення полягає у використанні його у дипломатичній, управлінській діяльності, законодавстві, політиці та багатьох інших сферах людської діяльності. Терміни різних галузей знань утворюють в українській та іноземній мовах свої системи з внутрішньою впорядкованістю компонентів. Знайти оптимальну відповідність цих систем – важливе завдання сучасної філологічної науки. Отже, роль термінів у перекладі офіційно-ділового стилю відіграє немале значення. У перекладі офіційно-діловий стиль має функціональні підстили: юридичний, законодавчий, дипломатичний, кожен підстиль спеціалізується в окремій галузі та сфері. Тому для кожної галузі знань характерна своя

термінологія, адже від правильного розуміння іншомовного терміна часом залежить розуміння всього тексту.

Слово «термін» походить від латинського «terminus» (кордон, межа). Лінгвісти по-різному визначають дане поняття, але багато сходяться на наступних характерних ознаках: наявність дефініції; точність; стислість; системність; відсутність емоційності; тенденція до однозначності; стилістична нейтральність.

Однак, на практиці, термін далеко не завжди однозначний, у нього є синоніми і додаткові семантичні або стилістичні елементи, стійко пов'язані з основним значенням. М.М. Івакіна, Т.В. Усков, Л.Р. Вартанова, Е.В. Щепотіна і інші дослідники активно займаються вивченням питань термінології і вказують на те, що досягнення абсолютної однозначності терміна («один термін — одне поняття») практично нереальне. Також застарілою є вимога до стислості терміна, оскільки деякі вчені віддають перевагу повністю мотивованим термінам, що включають максимум диференціальних ознак.

Проте, терміни мають відмінні риси від загальноновживаних слів:

- 1) точно позначають певні предмети, явища, поняття;
- 2) це, найчастіше, однозначні, позбавлені синонімів слова (і словосполучення), нерідко іншомовного походження;
- 3) в терміні міститься найбільш точна, узагальнена і змістовна дефініція природничо-наукової та гуманітарної культури.

У літературі виділяється два види термінів: загальнонаукові або загально технічні терміни та спеціальні або номенклатурні терміни. Загальні і загально технічні терміни вживаються для характеристики загальних понять науки і техніки. У свою чергу номенклатура являє собою набір спеціальних термінів назв, що вживаються в певній спеціалізованій сфері знань.

Так, юридичні терміни відносяться до спеціальних термінів і являють собою словесні позначення понять, використовуваних для тлумачення змісту закону і норм права. Юридична термінологія сприяє максимальній стислості і чіткості у формулюванні правових приписів і юридичного тексту. Основною характеристикою юридичної термінології є системність, що обумовлено логікою самого права.

Таким чином, для юристів при вивченні іноземної мови важливо приділяти особливу увагу саме перекладу термінів, які і несуть основну інформаційне навантаження. Слід підкреслити, що не можна опанувати англomовною юридичною термінологією обмежившись простим заучуванням списку слів, запропонованого викладачем. Перед юристами стоїть складніше і комплексне завдання, впоратися з якою можна тільки при наявності солідної мовної підготовки, відповідних перекладацьких умінь і великих знань в області як вітчизняного, так і зарубіжного права. Важливість цього завдання зумовлює необхідність включення роботи з термінами в якості одного з компонентів змісту навчання іноземної мови та перекладу в установах вищої освіти [1, с. 43-60].

Особливістю юридичної термінології є її велика загальна поширеність. Право регулює практично всі сфери життя, що обумовлює використання в нормативних актах і побутової лексики, і номенклатури виробничих виробів, і найменування різних послуг, і словника самих різних галузей знань (медицини, сільського господарства, космонавтики і т. д.). Додатковою властивістю юридичної мови є незмінність словникового запасу законодавства з величезним впливом латини на формування правової термінології, що значимо відрізняє юридичну мову від загальнолітературної.

Іншою особливістю юридичної системи термінів є єдність і сполучуваність лексичних одиниць, особливі зв'язки між словами,

завдяки чому відбувається диференціація широкого і вузького значення слова (так, в юридичній мові вузькоспеціальне значення набувають такі слова, як «право», «господарський», «склад» і ін.). Так юридичні терміни знаходяться між собою в різноманітних взаємозв'язках, де з одного слова утворюються стійкі словосполучення, що відображають близькі поняття. Наприклад, за допомогою терміна «право» утворюються такі словосполучення терміни, як *legal awareness* «правосвідомість», *legal relationship* «Правовідносини», *offence, legal wrong* «правопорушення» і ін.

Таким чином, для юридичної лексики характерно: точність формулювань, лаконічність, системність, взаємозалежність, загально поширеність, сталість словникового запасу і стабільність, схильність модифікаціям, значний вплив латині, втрата зв'язку між юридичним і загально літературною мовами.

Опановуючи різноманіттям юридичної термінології, перекладачі стикаються в процесі перекладу з рядом типових проблем:

1. Багатозначність термінів у правовій галузі, значення яких можна знайти лише на основі контексту і глибини розуміння даної проблеми. Наприклад, *passing off* «Використання окремими компаніями в назві своїх товарних знаків елементів товарних знаків популярних брендів». Водночас українськомовним аналогом є термін «недобросовісна конкуренція»

2. Специфіка юридичної термінології. Юристи повинні бути готові у своїй подальшій трудовій діяльності зіткнутися з тим, що правові документи в нашій країні видаються лише українською мовою. Тому в практиці перекладу бажано було б застосовувати тексти українською мовою. Також відзначається недолік саме юридичних спеціалізованих словників, що відносяться до області нормативно-правової діяльності.

3. Нове значення часто вживається в лексиці. В юридичній мові часто використовуються слова і словосполучення з розмовної, книжкової та нейтральної лексики. Здавалося б, переведення їх очевидне, але в юридичних текстах ці слова найчастіше мають інші значення. Тому, якщо основні значення слова загальнолітературної мови не можна застосувати у відповідному контексті, слід вивчити інші значення слова за словником, звертаючи на цей раз увагу на більш вузькі значення лексеми. Наприклад, game law «закон про охорону дичини і правилах полювання», good offices «посередництво».

4. Пошук українськомовного еквівалента для поняттєвої лексики. До поняттєвої лексики належать слова загальнолітературної мови, часто використовувані в певній сфері, наприклад, текстах договорів і судових рішень, в мові суддів, поліцейських і т. д. Оскільки ці слова зберігають своє загальне значення, то вважати їх юридичними термінами можна. Однак в силу частого вживання в будь-якій сфері права в обох мовах за ними закріплюються стійкі відповідності. Використання перекладачем інших відповідностей відразу кидається в очі фахівцям як порушення прийнятої норми юридичної мови [2, с. 127]. Наприклад, for the reasons I have given I would allow this appeal – «з вищезгаданих причин суд вважає за можливе задовольнити апеляцію».

5. Помилкові друзі перекладача. Помилкові друзі перекладача часом ускладнюють переклад юридичних текстів, так як не завжди при перекладі англійських запозичень на англійську мову використовуються ті ж слова. Наприклад, court reporter «секретар суду», marshal (US) «Судовий виконавець», або слово «мітинг» по-англійськи rally, а зовсім не meeting; прозора клейка плівка «скотч» tape, а не scotch. До цієї ж групи слів можна віднести українські слова

з латинськими корінням, які увійшли в англійську мову, де є слова з тими ж корінням: гімназія - *gymnasia* (а не *gymnasium* «спортзал»); інтелігенція - *intelligentsia* (а не *Intelligence* «розвідка»).

6. Метафоричні і ідіоматичні терміни. У цю групу термінів входять словосполучення, що складаються з слів з метафоричним значенням, а також терміни-фразеологізми. Фразеологічні одиниці - це стійкі словосполучення, які характеризуються постійністю лексичного складу і ускладненою семантикою. Значення фразеологічної одиниці не ділиться на елементи, відповідні елементам його зовнішньої форми, і зазвичай не впливає з додавання значень окремих елементів фразеологічної одиниці. Основною особливістю фразеологізмів, на думку багатьох сучасних дослідників, є невідповідність плану змісту плану вираження, що визначає специфіку фразеологічної одиниці, надає глибину і гнучкість її значенню.

Ідіоми в мові - це давно створені, емоційно пофарбовані, застигли мовні звороти, складові елементи яких можуть бути невідомі навіть носіям мови, проте в цілому адекватно сприймаються ними. Наприклад, *sit above the salt* «займати чільне становище» (дослівно: сидіти вище солі, що пов'язано зі старовинним звичаєм в Англії садити почесного гостя ближче до господаря щодо солі, яку ставили в середині столу). Труднощі перекладу ідіоматичних і метафоричних термінів полягає в тому, що дослівний переклад усіх компонентів словосполучення (калькування) в таких випадках, як правило, не допомагає вгадати значення таких словосполучень [3, с. 92-94]. Наприклад, *Christmas tree* «перевантажений поправками законопроект».

7. Імплицитні терміни. Часом англійські юридичні терміни містять формально невиражені компоненти значення - імплицитні семи. Сема

- це мінімальна складова частина лексичного значення. Для розуміння такого терміна необхідно подумки додати пропущені слова, що може зажадати часом зміни структури словосполучення [4]. Наприклад, *dying declaration* - *declaration of a person who is dying* - «Передсмертну заяву» (а не декларація, яка втратила силу). Також, *citizen's arrest* «затримання порушника цивільною особою» (а не арешт громадянина), *orphan's court* «суд у справах про спадщину» (а не суд по справах сиріт).

8. Псевдотерміни. До псевдотермінів відносяться поєднання з літературної мови або розмовної лексики, що мають в своєму складі слово, що входить в юридичну термінологію (наприклад, *law*, *lawyer*, *patent*). Виникають такі терміни завдяки наявності омонімів і метафоричних переносів [5, с. 61-71]. Наприклад, *lady killer* «Серцеїд» (а не 'вбивця жінок'), *family bonds* «сімейні вузи» (а не «Сімейні облігації»).

З вищевикладеного випливає, що освоєння юридичної лексики є досить складним процесом, що викликають у студентів широкий спектр ускладнень. У той же час, поступове введення юридичної термінології сприяє підвищенню професійної компетентності майбутніх юристів. Таким чином, для того, щоб уникнути труднощів перекладу термінів на українську мову, існують чотири способи, якими і слід користуватися: транслітерація - літерне відтворення англomовного терміна; транскрипція - відтворення (в рамках можливого) фонетичного звучання англomовного слова; описовий переклад – використовується в тих випадках, коли словник не дає прямої відповідності терміну, а тому перекладач змушений вдаватися до опису, яке дозволяє точно передати зміст слова в даному контексті і калька.

У кожного з перерахованих вище способів є свої плюси і свій мінуси.

1. Транслітерація і транскрипція як методи перекладу займають стійкі позиції лідера за кількістю перекладу термінів з англійської на українську мову. Особливо багато таких, «неперекладних» термінів в економіці, медицині та в багатьох інших галузь знань, зокрема, тих, що відносяться до високих технологій. Наприклад, «хайтек» від англійського словосполучення high technology.

2. Безсумнівно, другу позицію займає калька, або дослівний переклад терміна на українську мову. Калька хороша тим, що дозволяє точно передати в українській мові всі компоненти термінологічного словосполучення з мінімальним спотворенням його сенсу. Наприклад, superpower system в українському варіанті - це «надпотужна система», absolute error ми переводимо як «абсолютна помилка» (похибка), а accidental error як «випадкова помилка» (похибка).

3. Що ж до описового перекладу, то до нього можна, перш за все, віднести розширений опис того чи іншого терміна, яке наводиться в спеціалізованих словниках поряд з більш лаконічним варіантом перекладу. Його роль як і раніше надзвичайно високий в перекладі науково-технічної термінології, тому, що всю під текстову інформацію, що міститься в тому чи іншому англійському терміні, можна витягнути на поверхню тільки за допомогою описового перекладу.

Висновки. Таким чином, освоєння юридичної лексики є досить складним процесом, що викликають у юристів широкий спектр труднощів. Водночас, поступове введення юридичної термінології сприяє підвищенню професійної компетентності майбутніх юристів. У зв'язку з цим для здійснення перекладу юридичної професійної лексики юристам необхідно ґрунтуватися на лінгвістичних, етнічних

факторах і близькості сенсу між оригіналом і перекладом тексту, які є ключовими аспектами юридичного перекладу.

Література:

1. Павлова, И.П.(2011). Современный учебник иностранного языка для неязыкового вуза: проблемы и перспективы. И.П. Павлова. Приоритетные направления в обучении иностранным языкам. М. *ИПК МГЛУ «Рема»*, 43–60.
2. Левитан, К.М. (2011). Юридический перевод: основы теории и практики: Учеб. пособие К.М. Левитан. М. Проспект; Екатеринбург, *УГЮА*, 352.
3. Озюменко, В.И. (2015). Полисемантическая английской юридической лексики как проблема перевода. В. И. Озюменко. *Вестник Российского университета дружбы народов. № 2.* 92-94.
4. Латышев, Л.К., Семенов, А.Л. (2008). Перевод: Теория, практика и методика преподавания. Л.К. Латышев, А.Л. Семенов. М. *Академия*, 310.
5. Вербицкий, А.А.(2011). Структура содержания обучения иностранному языку специальности: контекстный подходю А.А. Вербицкий, Н.П. Хомякова. Приоритетные направления в обучении иностранным языкам. М. *ИПК МГЛУ «Рема»*, 61–71.

References:

1. Pavlova, I.P. (2011). Modern textbook of a foreign language for a non-linguistic university: problems and prospects. I. P. Pavlova. Priority directions in teaching foreign languages. M. *IPK MGLU "Rema"*, 43-60.
2. Levitan, K.M. (2011). Legal translation: the basics of theory and practice: Textbook. Manual. K.M. Levitan. M. Prospect; Yekaterinburg, *UGYUA*, 35.

3. Ozyumenko, V.I. (2015). Polysemanticity of English legal vocabulary as a problem of translation. V.I. Ozyumenko. *Bulletin of the Peoples' Friendship University of Russia*. No. 2. 92-94.
4. Latyshev, L.K., Semenov, A.L. (2008). Translation: Theory, practice and teaching methods. L.K. Latyshev, A.L. Semyonov. Moscow. *Academy*, 310.
5. Verbitsky, A.A. (2011). The structure of the content of teaching a foreign language specialty: a contextual approach. A.A. Verbitsky, N.P. Khomyakova. Priority directions in teaching foreign languages. M.: *IPK MGLU "Rema"*, 61–71.